

## MITÄ KUSTANTAJAN ON OTETTAVA HUOMIOON?

ISBN-järjestelmässä kustantajana pidetään jokaista henkilöä tai yhteisöä, joka kustantaa julkiseen käyttöön tarkoitettuja kirjoja tai muita erillisteoksia riippumatta siitä, myydäänkö ne vai jaetaanko ne ilmaiseksi. Kustantajat ovat varsinaiset kustannusliikkeet, yhdistykset, seurat, kunnat, virastot, tutkimuslaitokset, korkeakoulut, yksityishenkilöt jne.

ISBN-kustantajatunnus ei anna yritykselle nimisuojaa eikä julkaisulle annettu ISBN-tunnus myöskään vahvasta julkaisun tekijänoikeuksia.

**Kustantajan tehtävä on hankkia julkaisuilleen ISBN-tunnus.** ISBN-tunnus annetaan tietyn kustantajan tai valmistajan tietylle kirjalle tai erillisteokselle ja niiden eri julkaisumuodoille ja painoksille. Kustantaja vastaa myös julkaisujensa ISBN-tunnusten oikeellisuudesta. Samaa ISBN-tunnusta ei voi antaa toiselle julkaisulle, vaikka julkaisu olisi myyty loppuun.

Jos Suomen ISBN-keskus on luovuttanut kustantajan käyttöön ISBN-tunnuslistat, vastaa kustantaja tunnusten jake-lusta kansallisen keskuksen ohjeiden mukaisesti.

**Kustantajatunnuksen pitää aina vastata julkaisuun merkittyä kustantajan nimeä.** Jos kustantajia on useita, voi jokainen saada oman tunnuksensa merkityksi julkaisuun. On kuitenkin suositeltavaa, että vain päävas-tuullinen kustantaja hankkii tunnuksen. Lisäksi julkaisussa tulee olla vain yksi EAN-koodi.

Kustantajatunnusten jakautumiskaavio		
Julkaisujen arvioitu määrä / vuosi	tunnusten määrä	merkkien määrä kustantajatunnuksessa
<b>WSOY ja Otava</b>	<b>100 000 tunnusta</b>	<b>1 merkki</b>
<b>Yli 60</b>	<b>10 000 tunnusta</b>	<b>2 merkkiä</b>
<b>10-60</b>	<b>1 000 tunnusta</b>	<b>3 merkkiä</b>
<b>2-10</b>	<b>100 tunnusta</b>	<b>4 merkkiä</b>
<b>1-2</b>	<b>10 tunnusta</b>	<b>5 merkkiä</b>
<b>Satunnaisesti kustantavat</b>	<b>1 tunnus</b>	

### Kustantajatunnuksen pituus

Kustantajatunnuksen pituus vaihtelee kustantajan tuotan-on laajuuden mukaan. Kustantajat, joiden tunnuksessa on 1-4 merkkiä, saavat ISBN-tunnusten listat ISBN-keskuk-sesta ja huolehtivat itse numeroinnista. 5-merkkisten kus-tantajien tunnuksset sekä satunnaisesti kustantavien tun-nukset jaetaan yksittäin ISBN-keskuksesta.

### ISBN-TUNNUKSEN MERKITSEMINEN JULKAISUUN

Tunnus on aina merkittävä silmin luettavaksi (pistekoko ainakin 9).

Painetussa aineistossa ISBN painetaan:

- ensisijaisesti nimiösivun kääntöpuolelle tai nimiö-sivun alaosaan tai tekijänoikeustiedon yhteyteen
- takakanteen ja EAN-koodin yhteydessä välittömästi viivakoodin yläpuolelle
- irtopääällyksen, suojaraherin tai kotelon takaosaan tai johonkin muuhun näkyvään paikkaan julkaisun ulko-pinnalle.

Ellei tunnusta voida merkitä kaikkiin näihin kohtiin, ei sitä saa koskaan jättää pois julkaisun sisältä. ISBN:n tulee näkyä myös julkaisun kaikissa liitteissä.

Jos julkaisulla on kaksi tai useampia tunnuksia, nimiöleh-den kääntöpuolelle tai vastaavaan paikkaan on merkittä-vä kaikki sitä koskevat tunnuksset. Julkaisun, irtopääällyksen tai kotelon takakanteen merkitään vain se tunnus, joka tar-koittaa käsillä olevaa teosta.

#### Esim. eri julkaisumuodot

ISBN 978-952-493-003-1 (nid.)

ISBN 978-952-493-004-8 (PDF)

#### Esim. moniosainen teos

ISBN 978-951-638-500-9 (koko teos)

ISBN 978-951-638-501-6 (osa 1)

ISBN 978-951-638-502-3 (osa 2)

#### Esim. ISBN ja ISSN

ISBN 978-952-5156-44-7

ISSN 1237-1807

#### Esim. painettu ja sähköinen julkaisu (eri tiedostoformaatit)

ISBN 978-951-45-9694-0 (nid.)

ISBN 978-951-45-9695-7 (PDF)

ISBN 978-951-45-9696-4 (HTML)

ISBN 978-951-45-9999-6 (OEB)

Muissa erillisteoksissa kuten sähköisesti tallennetuissa jul-kaisuissa (esim. verkkojulkaisut), ISBN-tunnus tulee esit-tää sillä sivulla tai näytöllä, jolla on julkaisun nimi tai vas-taava tieto. Jos teos julkaistaan fyysisessä muodossa (esim. CD-levynä), tulisi ISBN näkyä itse julkaisussa ja kaikissa etiketeissä, jotka kuuluvat pysyvästi julkaisuun. Jos ISBN-tunnusta ei voida merkitä julkaisuun tai siinä olevaan eti-kettiin, se merkitään julkaisun säilytyspakkauksen (esim. laatikon, kotelon tai kehyksen) takakannen alaosaan. ISBN tulee mainita myös julkaisun liitteissä esim. moni-viestimen osissa.

#### GTIN - EAN-13 viivakoodi

GTIN (Global Trade Item Number) on yleiskäsi-te kaikille EAN.UCC tuotetunnuksille, johon sisältyy myös 13-merkkinen ISBN-pohjainen EAN-13 viiva-koodi. Lisätietoja viivakoodeista saa GS1 Finland Oy:stä (http://www.gs1.fi).

Kirjoissa ja muissa erillisteoksissa käytetään ISBN-poh-jaista GS1 standardin mukaista EAN-13 viivakoodia. Koo-di muodostuu viivakoodisymbolista, jonka alapuolella on 13-merkkinen EAN-13 -tunnus. Tunnus alkaa etuliitteel-lä 978 tai 979 ja sitä seuraa 9 ISBN-tunnuksen merkkiä

sekä EAN-laskukaavan mukainen tarkistusmerkki. Lisäksi välittömästi viivakoodisymbolin yläpuolella pitää aina nä-kyä silmin luettava ISBN-tunnus. ISBN-keskus jakaa vain ISBN-tunnuksia, kustantajan on itse huolehdittava viiva-koodin hankkimisesta.

### ISBN-JÄRJESTELMÄ

Kirjoja alettiin numeroida 1960-luvun lopulla Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Suomi liittyi ISBN-järjestelmään vuon-na 1972. Uusin kansainvälinen standardi ISO 2108 ja SFS-ISO 2108 valmistuivat vuonna 2005. ISBN-järjestelmää yl-läpidetään, kehitetään ja koordinoidaan Kansainvälisessä ISBN-keskuksessa Lontoossa vuodesta 2006 alkaen (aikai-semmin Berliinissä).

Suomen kansallinen ISBN-keskus sijaitsee Kansalliskir-jastossa. Keskus ylläpitää rekisteriä alueensa kustantajista ja välittää tietoja tarvittaessa kirja-alan toimijoille. Se edis-tää ISBN-tunnusten käyttöä, seuraa tunnusten virheettö-myyttä, hoitaa kansainvälisiä ja kansallisia yhteyksiä sekä ylläpitää kansallista kustantajarekisteriä. Tiedot rekisteristä välitetään säännöllisesti Kansainväliselle ISBN-keskuksel-le, joka julkaisee vuosittain Publishers’ International ISBN Directory (PIID) -luetteloa (painettu ja CD-ROM).

16  40

KANSALLISKIRJASTO

## **KANSAINVÄLINEN STANDARDITUNNUS ISBN**

ISBN (International Standard Book Number) on kirjan tai muun erillisteoksen yksiselitteinen tunnus. Tunnusta käytetään julkaisujen hankinnassa, kustantajien varastoluetteloissa, laskutuksessa, kirjakauppojen tilausjärjestelmissä, kansainvälisissä ja kansallisissa yhteisluetteloissa, bibliografioissa ja kirjastojen lainausjärjestelmissä sekä tiedonhauissa.

## **MITKÄ JULKAISUT SAAVAT ISBN-TUNNUKSEN?**

ISBN voidaan antaa kaikille yksi- tai moniosaisille kirjoille tai muille erillisteoksille, jotka ovat tarkoitettut julkiseen käyttöön. Sarjat, lehdet tai muut jatkuvasti ilmestyvät julkaisut saavat ISSN-tunnuksen, nuottijulkaisut ISMN-tunnuksen, musiikkiäänitysten tunnus on ISRC.

ISBN annetaan kaikille teoksille, jotka sisällöltään vastaavat kirjaa. Teoksen eri fyysisille muodoille (esim. painettu kirja, äänikirja tai sähköinen julkaisu) annetaan omat ISBN-tunnukset. Verkkojulkaisuille voidaan antaa joko ISBN-tunnus tai käyttää tunnistejärjestelmiä, joissa ISBN muodostaa osan tunnisteesta.

### **ISBN-tunnuksen saavat esimerkiksi:**

- painetut kirjat ja kirjaset (sekä niiden eri julkaisu-muodot)
- irtokartat ja kartastot
- opetuspaketit, jotka sisältävät sekä painettua että av-aineistoa
- koulutus- ja opetusfilmit, -videot ja -kalvosarjat
- äänikirjat kasetteina, CD-levyinä tai DVD-levyinä
- koulutukseen tai opetukseen tarkoitettut tietokone-ohjelmistot
- moniviestimet, joiden pääasiallinen sisältö on teksti-muotoista
- pistekirjoitusjulkaisut
- sähköiset julkaisut sekä fyysisinä tietovälineinä (esim. levykkeinä ja CD-ROM-levyinä) että internetissä (esim. PDF)
- tarvepainatteen (print-on-demand)
- julkaisun yksittäiset osat, kun ne julkaistaan erillisinä

### **ISBN-tunnusta eivät saa esimerkiksi:**

- lyhytaikaiseen käyttöön tarkoitetut painatteet kuten päivärit, almanakat, kalenterit, mainokset, hintaluettelot, käyttöohjeet, ohjelmat, esitteet sekä tekstittömät julkaisut esim. postikortit, vihot yms.
- pelit ja lelut
- tietokoneohjelmistot, joita ei ole tarkoitettu koulutukseen eikä opetukseen
- videot, filmit ja kalvosarjat, joita ei ole tarkoitettu koulutukseen eikä opetukseen
- sähköiset ilmoitustaulut
- sähköpostit ja muu sähköinen kirjeenvaihto
- henkilökohtaiset dokumentit (esim. sähköisessä muodossa olevat ansioluettelot ja henkilöesittelyt)
- nuottijulkaisut
- musiikkiäänitykset
- jatkuvasti ilmestyvät julkaisut (esim. kausijulkaisut, jatkuvasti täydentyvät aineistot ja sarjat, joiden ilmestymisen päättymisajankohtaa ei ole etukäteen määrätty)

Erillinen ISBN annetaan jokaiselle kirjalle tai muulle erillisteokselle ja sen jokaiselle julkaisumuodolle (esim. eri sidosat, pistekirjoitusversio ja verkkojulkaisu) ja sen jokaiselle muutoksia sisältävälle painokselle. Verkkojulkaisujen eri tiedostoformaateille (PDF, HTML, RTF jne.) annetaan niin ikään erilliset ISBN-tunnukset.

Hinnanmuutos, painovuoden muutos tai painovirheiden korjaus eivät vaadi uutta ISBN-tunnusta. Sen sijaan uuden tunnuksen vaativat sisällönmuutos, uusi koko, uusi julkaisumuoto, uusi nimi, uusi kustantaja, laajentaminen, uusi la-delma ja sarjaan sisällyttäminen. ISBN annetaan myös näköispainokselle, jolla ei tunnusta ennestään ole. Jokaisen julkaisun eri kieliversiolle on annettava oma ISBN-tunnus.

ISBN annetaan moniosaiselle teokselle kokonaisuutena sekä sen jokaiselle sellaiselle osalle, joka kuuluu ISBN-numeroinnin piiriin. Vaikka moniosainen teos on saatavana kokonaisuutena, on suositeltavaa antaa jokaiselle osalle oma ISBN-tunnus, koska se helpottaa käsittelyä esim. kirja-kaupoissa ja kirjastoissa.

## **10- ja 13-merkkiset ISBN-tunnukset**

Samanaikaisesti kirja-alalla on käytössä sekä vanhoja 10-merkkisiä ISBN-tunnuksia, että myös eri etuliitteillä varustettuja 13-merkkisiä ISBN-tunnuksia, joiden tarkistusmerkin laskukaavat eroavat toisistaan. 1.1.2007 alkaen on julkaisuihin merkitty vain 13-merkkisiä ISBN-tunnuksia. 13-merkkinen ISBN-tunnus on samanlainen kuin julkaisun takakannen viivakoodiin liittyvä EAN-13 viivakoodi.

## **ISBN-TUNNUKSEN RAKENNE**

ISBN-tunnus sisältää kirjaimet ISBN ja 13 merkkiä, jotka jakautuvat viiteen osaan. Osat erotetaan toisistaan väliviivoin:

ISBN	978-951-98548-9-2
etuliite	
maatunnus tai kieliryhmän tunnus	
kustantajatunnus	
julkaisutunnus	
tarkistusmerkki	

### **Etuliite**

Kirjoilla ja muilla erillisteoksilla on käytössä GS1 etuliitteet 978 ja 979. Suomessa jatketaan toistaiseksi 978-etuliitteen yhteydessä maatunnusten 951 ja 952 käyttöä, koska vapaita kustantajatunnuksia on vielä runsaasti jäljellä. 979-etuliite otetaan Suomessa käyttöön, kun 978-alkuiset kustantajatunnukset loppuvat.

### **Maatunnus**

951 tai 952 kertoo, että kirja tai muu erillisteos on julkaistu Suomessa. Kieliryhmän tunnukset 0 ja 1 ovat englanninkielisen kielialueen tunnuksia ja niitä käyttävät esim. Britannia, USA ja englanninkielinen Kanada (esim. ISBN 978-0-521-53989-0 ja ISBN 978-1-84064-454-8).

### **Kustantajatunnus**

vaihtelee yhdestä viiteen merkkiin kustannustoiminnan laajuuden mukaan.

### **Julkaisutunnus**

yksilöi tietyn kustantajan yksittäisen julkaisun.

### **Tarkistusmerkki**

lasketaan vastaavan EAN-13 -laskukaavalla (modulus10) eikä se voi enää olla X-kirjain.

## **ISBN-TUNNUSPYYNNÖT**

ISBN-tunnuspyynnöt verkkolomakkeella:  
http:// kansalliskirjasto.fi/julkaisuala

## **KUSTANTAJAN YHTEYSTIEDOT**

Kustantajan yhteystietojen muutoslomake:  
http:// kansalliskirjasto.fi/julkaisuala

## **LISÄTIETOA**

Yksityiskohtaisempaa tietoa ISBN-tunnuksesta ja sen käytöstä:  
http:// kansalliskirjasto.fi/julkaisuala

## **YHTEYSTIEDOT**

Kansalliskirjasto  
Suomen ISBN-keskus  
PL 26 (Teollisuuskatu 23)  
00014 Helsingin yliopisto  
Puh. (09) 191 44327  
Faksi (09) 191 44341  
Sähköposti: isbn-keskus@helsinki.fi